

פרשת לך לך

העמק דבר

1

אכן אומר

לך כלל תצין אותו ככל פרשיות הצאות בספר הישר של אברהם יצחק ויעקב, שצא ללמדנו כח של שלשה עמודי ההשגחה הפרטית תורה ועבודה וגמ"ת, וכל אחד מהם הוא סגולה להשגחה בפרט אחד, היינו תורה נקראת חרב וכמו דכתיב [תהלים מ"ה] חגור חרבך על ירך וגו', וא"י בשנת דס"ג א' ההוא בדברי תורה כתיב, למדנו שמורה צא להיות כלי מלחמה לנושאי נגד כל הצרות כמו חרב, הן מלחמת תנופה או מלחמת יח"ר או מלחמת חולאים ומוקרים, כאשר יצוה עוד להלן כ"ו ה' שעל כן נקראת התורה משמרת דכתיב ושמור משמרת, משום שהתורה משמרת מכל רע. עבודה מציאה פרנסה לעולם, וכמו שכתבנו לעיל ב' ה' ובכ"מ. גמ"ת נוצר שלום כמו שנתבאר ריש פ' נח בהר"ד, ובכ"מ. והנה עוד יצוה (דברים ה' ז' וד') שהקב"ה מתנהג בהשגחתו צא' משני אופנים, פעם בדרך הטבע ובשימת עין להסב הטבע למרכו הרצון, ומדה זו נקראת מלכות,

דקידושין חנן מלינו שאברהם אבינו עשה כל התורה וכו', ויצוה עוד במק"א פי' עשה, ומש"ה אע"ג שהיה מושגח גם בפרנסה ובשלום וכבוד, מכ"מ כל הספורים הכתובים בתורה בן, היה שהצילו הקב"ה במלחמה, היינו צכח החרב של תורה להכות כל קמיו דדרך נפלא. יצחק הנטיין בעבודה שהיה עולה תמה, וזילקוט פ' שלח א"י יצחק תפס את התפלה, היינו שהיה יצחק עוסק תמיד בעבודת התפלה שהיא במקום קרבנות, על כן צאו כל הספורים בתורה אודותו שהנטיין ההשגחה עליו בפרנסה כאשר יצוה. יעקב הנטיין בגמ"ת למעלה מטבע האדם, כמו באופן שמירת צאן לצן, ועוד יצוה במקומו, על כן הנטיין השגחת ה' עליו בצרית שלום למעלה מן הטבע, וע' בס' שמות ג' ו' עוד בזה הרבה. ומז"ל ראו והתבוננו על כל זה ואמרנו בפסחים דפ"ח לאברהם אבינו קרא להר הבית מקום השגחתו ית' הר, ויצחק קראו שדה ויעקב קראו בית, היינו משום לאברהם אבינו ראה משם השגחת ה' במלחמה, על כן המשילו להר שהוא מסוגל לניצוח כמש"כ דברים ל"ג י"ט, ויצחק ראה משם שפע פרנסה על כן כנהו שדה, ויעקב כנהו בית שם בית שהוא הגורם לשלום לדריס בו יחד (א),

ופעם בדרך תפארת למעלה מן הטבע ממש, ומדה זו מיקרי תפארת, וזה תלוי צכח המקבל, צאותו פנים שהאדם מתהלך לפני ה' כך ההשגחה מצטת עליו בזה הפנים, באחד משלשה דברים של תורה עבודה וגמ"ת, אם בדרך ארץ או בהפלגה יתירה, כך ההשגחה עליו בענין שנגד אחד משלשה דברים הללו. מעתה יש לנו לדעת עוד דאע"ג שהצאות שלשתם עסקו בשלשה עמודי ההשגחה אלו, מכ"מ כל אחד מהם הנטיין בעמוד אחד, היינו אברהם בתורה שהוא הראשון שהחל להיות עמל בשקידת התורה כמו שנתבאר להלן בפסוק ושמור משמרת, וכדאי' בע"ז ח' דשני אלפים תורה החל משעה שאברהם אבינו היה בן נ"ב, ואיחא ברבנה שהיה בכל לילה יושב והוגה ומעיין עד שהיו כליותיו נוצעות תורה, ובסוף משנה

הרחב דבר

3

(א) והנה הראשונים ז"ל התעוררו על שלא נתפרש בתורה נס נפלא של אור כשדים, וע' רמב"ן ס"פ נח, אבל בדברינו יצוה שהוא משום שהיה עוד קודם שלמד תורה, ומש"ה לא היה ככל הנסים שהיה עמו להכות אבינו אלא שהוא לצדו ניצל, וא"כ אינו מדרך כונת התורה בספר הישר. וכל זה מוצוה בצ"ר פ' לך, אחות לנו קטנה וכל הענין, ופירשו שצטעה שהפיל נמרוד את אברהם לכבשן האש אמר הקב"ה למלאכי השרת אחות לנו זה אברהם שאיחא את כל העולם כו', קטנה שהיה עדיין קטן, ושדים אין לה שלא היה לו ממי ללמוד תורה, מה נעשה לאחותנו ציוס שידובר בה, ציוס שגזר נמרוד כו', אמר הקב"ה אם חומה היא אם מעמיד דברים כחומה כו', אמר אברהם אני חומה ושדי כמגדלות אלו חנניה מישאל ועזריה, והדבר פלא, מה איכפת לן שהיה קטן בלא רב, אחר שהיה נדיק גדול, ומאי ושדי כמגדלות. אבל הענין באשר המעשה היה בעוד אברהם קטן ולא למד תורה כי לא היה לו רב, על כן היה קשה להצילו, ומ"מ ניצל, אבל לא חנניה מישאל ועזריה שנסרפו ד' אומות כדאי' בפ' חלק היה לו צ"ל, והטעם משום שהיה להם זכות תורה, וזהו דברו אני חומה המגין רק על הנסתרים בו, ושדי כמגדלות שלחמים ממנו למרחוק:

הרחב דבר

(א) ותענה שרי. כי הרמב"ן ז"ל חטאה אמנו בעניו הזה וגם אברהם כו', אבל לא כן דעת חז"ל ברב ריש פ' חיי, ח"ל, זו שרה שהיתה תמימה במעשיה, א"ר יוחנן כהדא עגלתא תמימתא, ולא זיארזו המפרשים מה העלה בזה ר"י, ושם להלן אי' עוד, עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל ונר אלהים טרם יכבה ושמואל שכב וגו' אר"י כהדא עגלתא תמימתא, חיה פלאי, אבל בא ר"י בזה לבאר תמימות הנדיקים הללו בדבר אשר היה נראה לעינינו להיפך, שהרי שרה התנהגה עם הגר שלא בדרכי תמים, על זה בא ר"י וציאר שלא היה מצד קנאת הכבוד וכדומה, אלא היה נוגע לעבודת ה', באשר הבינה שרה שצמה שהקילה הגר בכבודה אע"ג שהיתה מוחזקת אלה בלי שום ספק ליראת ה' מאד, וכאשר ראתה ממה שפגע בפרעה על פי דבר שרה, אלא שהקילה בלבה בכבוד שמים, ועל זה הימה מרחחא כדאי' בתענית ד"ד האי לורבא מרבנן דרמח אורייתא דרמח זי, ואע"ג שאין זה הגון כדאי' שם דצעי לילף נפשיה בניוחחא, מכ"מ אין זה חטא, דכך טבע אש המורה, וכך היה קנאת אש יראת ה' עבודה בלבה, עד שלא שמרה מחמת זה הליכות דרך ארץ כראוי לאשה כבודה ללכת עם שפחה בנחת וצמעט קפידא, וע"ז המשיל ר"י כהדא עגלתא תמימתא. והביאור ע"ז שידוע דחיפה בגוף הבהמה הרי זה תולדה דקרן המזיק ולא שן ורגל דאורחיהו דבהמה צב, ומכ"מ העגלה הקופלת ממקום למקום והיא בדרך קפידא דחפה לאיש והזיקו, אין זה קרן המזיק אלא כך הוא דרכה וטבעה ולא צנוה להזיק, כך מעשה שרה עם הגר לא להזיק לה עשה כן ח"ו, אלא לקנאת כבוד ה' עשה מה שעשתה והגיע להגר. וכך הוא בשמואל דכתיב ושמואל שוכב בהיכל ה', והיה במשמע שדרך שמואל היה לשכב בהיכל ח"ו, חיה בודאי אסור, וכבר נאמרו ע"ז ישושים, אבל ר"י אמר ע"ז כהדא עגלתא תמימתא שלא היה כן משום קלות ראש ח"ו, אלא באשר היה שקוע בהתבודדות וצאלקות עד ששכח מקומו כי הוא צהיכל ה', וכסבור שהוא באיזה חדר חול שהיה סמוך להיכל, וכה היה סבור עלי שאמר לו שוב שכב. הא מיהא שיטאה שרה אמנו מעון וחטאת בזה, ומש"כ הרמב"ן שמשום זה היה פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני ענוי, לא ידעתי וכי בני ישמעאל לבדם התעללו בזרע אברהם ושרה יותר מכל אה"ע זה דבור זה חיה דבור זה, וכן להיפך בני ישמעאל לא עם בני ישראל לבד התעללו, כי עם כל מי שהיה נכבש מהם בעת רמה ידם עשו פרעות:

10

20

העמק דבר

(ד) הנה בריתי אתך. לעורך למה שאני מדבר אתך: והיית לאב המון גוים. שעד כה שקרא אברהם בשם ה' וגייר כמה אנשים, לא היה אלא אותם אנשים שנחגגו לגמרי ונכנסו בכלל עובדי ה' בתורתו שלמדם אברהם, וכמבואר בגמ' סנהדרין ד"ט ע"ב ובעבודת כוכבים ד"ט דמשמעות ואת הנפש אשר עשו בחרן, הוא שלמדם תורה, ודבר זה אי אפשר בכל העולם, ומראש מקדם לא היה הכונה אלא להציב גבולות עמים למספר בני ישראל, אבל לא שיהיו כולם בכלל עדת ישראל, אבל זה היה הרצון והתכלית שיהיו כל אה"ע יודעים את ה', והאליילים כליל יחליף, ולדבר זה הזהיר הקב"ה את אברהם שיהי רצונו להשקיע דעתו להיות לאב המון גוים להכירם את ה' (א), ובה יהיה נקרא אב המון גוים, כאב המעמיד את בנו על דעת ישרה. ובה נתבאר דבר ה' הקודם התהדף אפני. היינו שיפרסם אלהותו אפי' לפני אה"ע שאינם מוכשרים לקבל גירות גמור. ואמר בלשון התהלך ולא אמר לך לפני, משום שנדרש לזה קיעתא דשמיא שיגיע לזה, על כן אמר התהלך בלשון התפעל: ודידה תמים. דבזה יהיה נשלם אורח האדם השלם, כאשר על ידו יהי מחגלה כבוד ה' כלל הבריאה, ויהי בזה כדמותו כללמו שהוא שיעור קומה שעלה ברצונו ית' שיהי נמשך הבריאה לפ"כ.

10